

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

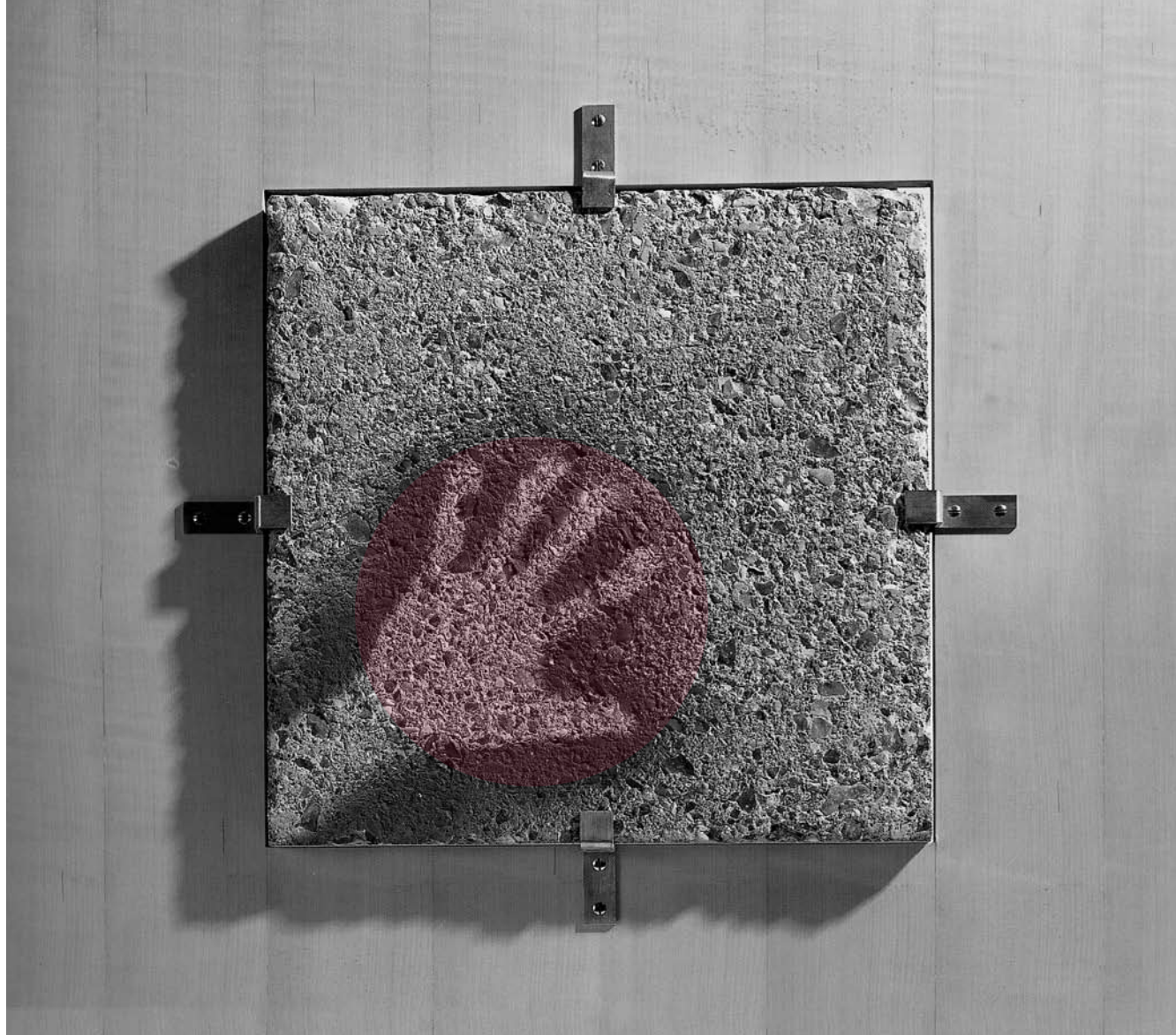
Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Waar leggen we de nadruk?

Prioriteiten binnen het uitspraakonderwijs

Verstaanbaar spreken is voor anderstaligen de sleutel tot onze maatschappij. Het zorgt voor meer contact met Nederlanders en het geeft de spreker zelfvertrouwen. Volgens het Europees Referentiekader is op B1-niveau de uitspraak van de cursist: 'Duidelijk te verstaan, ook al is er soms een buitenlands accent te horen en worden er incidenteel uitspraakfouten gemaakt' (Meijer & Noijons, 2008). Hoe kunnen we onze NT2-cursisten helpen om hun uitspraak op niveau te krijgen? In dit artikel zetten Marieke Goedegebure en Jeroen Hendriks op basis van literatuurstudie de do's-and-don'ts van effectief uitspraakonderwijs uiteen. Ook geven zij een overzicht van de verschillende uitspraakaspecten.¹

In de literatuur vinden we drie belangrijke pijlers voor uitspraakonderwijs (Levis, 2018). De eerste pijler houdt in dat verstaanbaarheid als doel gezien wordt. De tweede pijler is het geven van een duidelijke instructie en de derde pijler gaat over werken aan de perceptie die de anderstalige van de uitspraak heeft. Hieronder lichten we de punten verder toe.

Pijler 1: Verstaanbaarheid als doel

We kunnen uitspraakonderwijs op twee manieren benaderen:

- a. Bij de **moedertaalbenadering** is accentloos spreken het doel. Alle aspecten van spraak zijn even belangrijk. In de praktijk blijkt vaak dat er te weinig tijd is om alles voldoende aan bod te laten komen. Prosodie – ritme, klemtoon en intonatie – wordt vaak zelfs genegeerd (Levis, 2018).
- b. In de **verstaanbaarheidsgerichte benadering** worden in de NT2-les alleen die aspecten aangeboden die de verstaanbaarheid bevorderen. Daarnaast worden technieken ingezet die de cursist helpen om de eigen verstaanbaarheid te verbeteren, zoals het opnemen en terugluisteren van de eigen uitspraak. Aangezien de lestijd beperkt is en de meeste cursisten binnen deze tijd niet accentloos leren spreken, ligt deze benadering voor de hand.

Pijler 2: Duidelijke instructie

Binnen de verstaanbaarheidsgerichte benadering is voor verbetering van de verstaanbaarheid duidelijke instructie nodig. Die bevat de volgende onderdelen (Rasier, 2011):

- bewustmaking van het kenmerk op basis van (semi)-authentiek materiaal;
- analyse van de aspecten;
- luisteroefeningen;
- uitspraak oefeningen (van gestuurd naar ongestuurd) met feedback van de docent;
- zelfbeoordeling van de uitspraak oefeningen door de cursist;
- transfer naar spontane taal.

Spontane verbetering van de uitspraak vindt vooral plaats tijdens het eerste jaar dat de anderstalige met de tweede taal in contact is. Verbetering van de uitspraak is daarna nog altijd mogelijk, door het geven van duidelijke instructie. Dit geldt voor elke anderstalige, op elke leeftijd. Hoe effectief de instructie is, hangt af van de docent, de NT2-cursist en de kwaliteit van de instructies.

Pijler 3: Aandacht voor perceptie

Een accent in een tweede taal is in de eerste plaats een **perceptief** probleem: de uitspraak van de moe-

dertaal wordt door de anderstalige onbewust op de tweede taal 'geplakt'. Verbetering van de perceptie zorgt voor verbetering van de uitspraak, zelfs als er niet aan de productie wordt gewerkt. Op het moment dat de cursist hoort wat de juiste uitspraak is, kan hij of zij zichzelf gericht verbeteren. De perceptie wordt dus ook in de productiefase geoefend. Bijvoorbeeld als de eigen spraak wordt opgenomen en vergeleken met het voorbeeld.

Verstaanbaar spreken zorgt voor meer en beter contact met Nederlanders

Waar te beginnen?

Uitspraak kent veel verschillende aspecten, zoals klemtoon, klanken en intonatie. Onderzoek (Rasier, 2011) laat zien dat instructie voor de **prosodie** de verstaanbaarheid van de spontane spraak verbetert. Met instructie van de **klankuitspraak** verbetert de verstaanbaarheid van de spontane spraak niet of nauwelijks. Met andere woorden: niet alle onderdelen van spraak zijn even belangrijk voor de verstaanbaarheid van een cursist. De piramide in figuur 1 laat zien welke aspecten meer invloed op de verstaanbaarheid hebben dan andere.

Figuur 1: Prioriteiten binnen het uitspraakonderwijs

De piramide geeft de prioriteit aan van de verschillende factoren. Hoe hoger in de piramide, des te belangrijker is het aspect voor de verstaanbaarheid. Klemtoon en ritme hebben dus een grotere invloed op de verstaanbaarheid dan individuele klanken (Rasier, 2011).

Tussen de klanken zit ook een verschil in de prioriteit. Klanken met een hoge 'functionele lading' zijn belangrijker dan klanken met een lage functionele lading. Een hoge functionele lading zorgt vaker voor betekenisverschil. Zie het onderdeel **Klanken** hieronder voor een uitgebreide toelichting van het begrip functionele lading.

Ten slotte is een juiste uitspraak van klinkers over het algemeen belangrijker voor de verstaanbaarheid dan een juiste uitspraak van medeklinkers. Medeklinkers met een hoge functionele lading zijn hierbij uiteraard belangrijker dan klinkers met een lage functionele lading.

Spontane verbetering van de uitspraak vindt vooral plaats in het eerste jaar

Moedertaalinvoled

Natuurlijk hebben niet alle cursisten moeite met dezelfde aspecten. De moedertaal bepaalt in grote lijnen waar de cursist de meeste moeite mee heeft. Ook andere talen die de spreker heeft geleerd, kunnen van grote invloed zijn. Kennis van de taalachtergrond kan de docent helpen voorspellen en/of verklaren wat voor de cursist lastig is.

Omdat het belangrijk is voor NT2-docenten om meer te weten over uitspraak en verstaanbaarheid, volgt hieronder een korte uitleg van de Nederlandse uitspraakaspecten.

Klemtoon

Klemtoon is een combinatie van verlenging, luidheid en klankkleur van één lettergreep in een woord (Heuven, 2002). In het Nederlands is verlenging van de lettergreep het duidelijkste kenmerk.

De plaats van de klemtoon is in het Nederlands niet constant. De klemtoon ligt vooral op het eerste deel van samengestelde woorden en op de zogenaamde 'zware lettergrepen'. Lettergrepen met 'lange' klinkers of twee klanken zijn zwaarder dan lettergrepen met 'korte' klinkers. Als een lettergreep eindigt op een of meer consonanten, dan geeft dit ook extra gewicht. Stomme e's zijn nooit beklemtoond (Trommelen & Zonneveld, 1989).

Voorbeeldwoorden klemtoon

kasteel	kamer	kantoor
ver <u>k</u> ameren	af <u>k</u> appen	

Inge zei: Freek heeft een nieuwe fiets.

Inge, zei Freek, heeft een nieuwe fiets.

Spreekritme

De klemtoon bepaalt in het Nederlands ook het ritme van een zin. De klemtoon ligt in een Nederlandse zin vooral op inhoudswoorden en zelden op functiewoorden (Muyskens, 2002). Inhoudswoorden zijn aanduidingen van plaats, manier, tijd, reden en persoon. Functiewoorden zijn lidwoorden, voorzetsels, enzovoort.

Voorbeeldzin Nederlands ritme

Vandaag gaan we met de bus naar het strand omdat mijn fiets kapot is.

Het ritme van talen wordt grofweg verdeeld in twee categorieën:

- **Stress-timed:** in deze talen is de tijd tussen klemtonen in de zin ongeveer gelijk. Dit is bijvoorbeeld zo in het Nederlands en het Engels.
- **Syllable-timed:** in deze talen is de tijd tussen de lettergrepen ongeveer gelijk, bijvoorbeeld in het Spaans en in veel Aziatische talen.

Talen zijn meestal niet volledig stress-timed of syllable-timed, maar hebben meer stress- of syllable-timed tendensen (Low, 2006).

Klanken

Het Nederlands telt 34 spraakklanken. Klinkers zijn over het algemeen belangrijker voor de verstaanbaarheid dan medeklinkers. Hoe vaker de klank voor betekenisverschil zorgt, hoe hoger de **functionele lading** (Rasier, 2011).

Dit betekenisverschil zien we in minimale paren: een klank die vaak in minimale paren voorkomt heeft een hoge functionele lading. Voorbeelden van minimale paren zijn: **slaap/slap, reuk/rook, licht/likt** en **rand/land**.

Klanken met een **lage functionele lading** hebben vooral invloed op het accent van een spreker, maar minder op de verstaanbaarheid (Munro & Derwing, 2006). Denk voor het Nederlands bijvoorbeeld aan de vele varianten van de r. Het verschil tussen de r-en is duidelijk hoorbaar, maar niet relevant voor de betekenis.

Klemtoon en ritme hebben meer invloed op de verstaanbaarheid dan losse klanken

Nadruk op verstaanbaarheid

Effectief uitspraakonderwijs is uitspraakonderwijs waar de cursist zijn hele leven mee vooruit kan. Daarom moeten we kiezen voor de aandachtspunten die de verstaanbaarheid het meest beïnvloeden. Met veel aandacht voor luisteren, duidelijke instructie en door technieken aan te bieden waarmee de cursist zijn uitspraak zelf kan beoordelen en verbeteren.

Tot slot nog een aantal adviezen voor NT2-docenten:²

- Vergroot je eigen kennis van de Nederlandse uitspraakaspecten.
- Oefen het geven van duidelijke instructie en feedback.
- Besteed meer aandacht aan klemtoon en spreekritme in de les.
- Gebruik technieken die de anderstalige in staat stellen om zelf aan zijn verstaanbaarheid te werken, zoals het zelf opnemen en terugluisteren van de uitspraak.
- Zorg dat je de belangrijkste kenmerken van de taalachtergrond van je cursisten kent. Hierbij is het belangrijk om steeds naar het individu te blijven kijken en geen voorbarige conclusies te trekken.
- Train jezelf in het herkennen van problemen met de verstaanbaarheid door spraakopnames te maken en te analyseren.

Jeroen Hendriks Marieke Goedegebure

Jeroen Hendriks is NT2-docent bij en eigenaar van RTS taalschool in Amsterdam en Utrecht. Hij heeft de MA Taalwetenschap: NT2-docent en -expert voltooid aan de Radboud Universiteit en is naast taalwetenschapper ook neerlandicus.

Correspondentie: info@rtstaalschool.nl

Marieke Goedegebure is logopedist en NT2-specialist en eigenaar van taalbureau NT2Spraak vanwaaruit zij trainingen en workshops geeft. Ook is ze auteur van het onlangs verschenen boek **Verstaanbaar Nederlands in zeven stappen** en coauteur van **Beter Nederlands spreken**.

Correspondentie: marieke@nt2spraak.nl

Noten

1. Het huidige artikel is een verkorte versie van Hendriks (2019).

2. De volledige versie van dit artikel (zie noot 1) is geschreven ter onderbouwing van **Verstaanbaar Nederlands in zeven stappen** (Goedegebure, 2020). Dit boek bevat uitleg van alle uitspraakaspecten, informatie over de invloed van de moedertaal en een stapsgewijze uitwerking van de instructie van elk uitspraakaspect.

Literatuur

- Goedegebure, M. (2020). **Verstaanbaar Nederlands in zeven stappen**. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Hendriks, J.W.J. (2019). **Prioriteit van segmentele en suprasegmentele eigenschappen voor de verstaanbaarheid van tweedetaalsprekers in het uitspraakonderwijs**. Beschikbaar via: www.rtstaalschool.nl/artikeluitspraakonderwijs
- Heuven, V. (2002). **Boven de klanken**. Amsterdam: Koninklijke Akademie van Wetenschappen.
- Levis, J. (2018). **Intelligibility, oral communication, and the teaching of pronunciation**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Low, E. (2006). **A review of recent research on speech rhythm: Some insights for language acquisition, language disorders and language teaching**. In R. Hughes (Ed.), *Spoken English, TESOL and applied linguistics. Challenges for theory & practice* (pp. 99-125). London: Palgrave Macmillan.
- Meijer, D., & Noijons, J. (2008). **Gemeenschappelijk Europees referentiekader voor moderne vreemde talen**. Leren, onderwijzen, beoordelen. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Munro, M., & Derwing, T. (2006). **The functional load principle in ESL pronunciation instruction: An explanatory study**. *System*, 34(4), pp. 520-531.
- Muysken, P. (2002). **Waar is de taalwetenschap?** [Rede]. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Rasier, L. (2011). **Uitspraakonderwijs Nederlands aan anderstaligen**. In L. Rasier, V. Heuven, B. Defrancq, & P. Hilgsmann (red.), *Lage Landen Studies 2. Nederlands in het perspectief van uitspraakvererving en contrastieve taalkunde* (pp. 119-142). Gent: Academia Press.
- Trommelen, M., & Zonneveld, W. (1989). **De rol van de schwa in Nederlandse woordklemtoon**. In *Klemtoon en metrische fonologie* (pp. 131-146). Bussum: Uitgeverij Coutinho.

